

בס"ד

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א ראש ישיבת אתרי

המתקיימים בבית הכנסת "מאור ישראל", בראנד 18, הר נוף

בענין:

מחצירת השקר

- שצט -

נמסר בש"ק פ' כי תשא ה'תשע"ה

בשבת פרשת ויקהל-פיקודי השיעור יחל אי"ה ב 4:00 אחה"צ ויהיה בענין:

חילוק מלאכות בשבת

מנחה בשעה 3:40 אחה"צ

השיעור יאמר לעילוי נשמת הרב קלמן זאב לויזן הי"ד, שהיה ממשותפי השיעור.

בברכת התורה

המארגנים

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה לתמנת: timnal@zahav.net.il

מצות מחצית השקל; חלק היחיד בקרבנות הציבור

אינה מעלה ומורדת לענין שתיחשב מנחת הציבור 'מנחת כהן', ומה מקום טענה יש להיפטר מלשקול.

ב בגוף הטעם שהכהנים חייבים במחצית השקל - כדברי רבן יוחנן בן זכאי (במשנה שקלים) - ואין חשש משום חלק הכהנים במנחות הציבור, ביארו בירושלמי (ה"א): 'מנחת היחיד קריבה כליל ואין מנחת הציבור קריבה כליל'. ופירוש הדבר הוא שקרבן ציבור אינו נידון כקרבן של הרבה יחידים אלא כלל הציבור נידון כישות אחת, והרי ישות זו אינה 'כהן' הלכך אין לחוש לשקילת הכהנים את שקליהם. וכפי שהעמיד הגרא"ו (בקובץ שעורים ב"ב קכו) להראות שקרבן ציבור חלוק מקרבן השותפים לענין הלכות שונות, כגון סמיכה הקיימת בקרבן השותפים אבל לא בקרבן ציבור; המנחה, באה בציבור ואינה בשותפים דכתיב 'נפש', וכהנה רבות. כי קרבן השותפים נידון כקרבן של כמה בעלים, ואילו קרבן הציבור אינו של מספר בעלים אלא של גוף אחד, הציבור.

והנה בשו"ת זרע אברהם (ד) הוסיף להוכיח שבקרבן ציבור אין בו ליחיד בעלות כלל, שעל כן כתבו התוס' במנחות (עח: ד"ה או) שלדעת רבי יהודה שחייבים על שחיטת התמיד בפסח משום 'לא תשחט על חמץ דם זבחי', מה שאמרו שחייבים על חמץ של אחד מבני חבורה זהו רק בקרבן פסח אבל בתמיד חייבים רק על חמץ של העובדים בו, דפשיטא שאין השוחט חייב על ידי אחד מישראל שיש לו חמץ. ומשמע מזה שבקרבן ציבור אין שום אחד מישראל נקרא בעל הקרבן. וכן צדד בקהלות יעקב (הוריות ו'), שאין חל תורת 'מתכפר' על כל יחיד אלא הכפרה מתייחסת אל הציבור בכללו.

אך נראה שהנחה זו אינה ברורה, כי יש להוכיח עכ"פ בדעת כמה מהראשונים שאף על פי שקרבן הציבור מתייחס לכלל הציבור כישות אחת, יש בנוסף לכך חלות שם 'מתכפר' לכל אחד ואחד מהציבור. דהנה כתב הרמב"ם (ריש הלכות תמורה) שאעפ"י שקרבן הציבור נתמעט מתמורה, שאם המיר בו לא עשה כלום, מ"מ הממיר לוקה, וכשם שקרבן השותפים נתמעט מעשיית תמורה ומ"מ אם המיר בו אחד מן השותפים לוקה, כך קרבן ציבור כן הוא 'הואיל ויש לו בהן שותפות הרי זה לוקה ואין התמורה קודש'. מדברים אלו נראה שאף בקרבן ציבור נחשבים היחידים כבעלים וכמו בקרבן השותפין, שאל"כ הרי אין שייך מלקות בממיר דבר שאינו שלו שאין בדבריו כלום.

זכפי שבאר הדבר בהרחבה הגרא"ל מאלין (ח"ב נג) ששני מיעוטים החלוקים ביסודם יש בענין תמורה; א. שותפים אינם עושים תמורה - יסוד דין זה הוא שחלולת תמורה שייכת רק לבעלים יחידים ולא בשותפין, אבל אין כאן מיעוט בחפצא של הקרבן שאינו בר תמורה, כי בעצם קרבן השותפין הוא 'קרבן יחיד' ואינו חלוק ביסודו. ב. קרבן ציבור ממועט מתמורה, וזהו מיעוט בחפצא דקרבן, שהוא קרבן מסוג אחר, 'קרבן ציבור', שאין בו תורת תמורה כלל. ומדין 'שותפין' אין למעט קרבן ציבור מפני שהציבור כולו אחד הוא. וחזר והקשה אם כן מדוע הממיר בקרבן ציבור לוקה

א הגאון רבי עקיבא אייגר (בתשובה ט) צדד לפטור נשים מתפילת המוספין, שהואיל ולא היו שוקלות מחצית השקל, אין להן חלק בקרבנות ציבור. [ושונה מתפילות אחרות שחייבות בה (כדתנן בברכות כ) - משום דרחמי ניהו (כדאמרינן שם בגמרא), משא"כ תפילת המוספין שאינה באה אלא כנגד הקרבן והרי הן פטורות בו]. ושנה דבריו בהגהות השלחן-ערוך (או"ח קו), ושם הוסיף בשם הצ"ח (ברכות נו) טעם נוסף לפטור: הואיל והיא מצוה שהזמן גרמה [ואין בה הטעם ד'רחמי' לחיובה כשאר תפילות]. והמשנ"ב (קו סק"ד) הביא דעה זו, וכתב שבמגן-גבורים פסק לחיובה.

האחרונים הקשו על טעמו של רעק"א, שלפי דבריו יצא שהכהנים יהו פטורים מתפילת המוספין, לדעת התנאים (פ"ק דשקלים) שהכהנים פטורים במחצית השקל. וכן הקשו על פחות מכן עשרים, לדעות הפוסקים שאינו מחויב במחצית השקל [רש"י במנחות מו, החינוך, הרוקח והרע"ב]. וכן נקט הרמ"א (תרצה א) לענין מנהג זכר למחצית השקל] - וכי אינו מחויב בתפילת מוסף.

עוד הוכיח בשו"ת עמודי אור (י) מהסוגיא בשבועות (ח), שקרבנות הציבור מכפרים גם על הנשים, מדפרכינן שם גבי שיער הפנימי 'ואימא יולדת'. וכן הוכיח מדאמרינן בזבחים (ד): שאין 'שינוי בעלים' בקרבנות ציבור, ופירשו התוס' שאם שחטם לשם יחיד הלא הוא בעליו [ואם לשם נכרי - הלא אינו מחויב כפרה כמותו]. ואם נאמר שהנשים אינן מתכפרות בקרבן ציבור, הלא משכחת לה שינוי בעלים כששחטן לשם אשה - אלא מוכח שגם הנשים בכלל כלל הציבור להתכפר בקרבנות-ציבור. ואם כן מזה נראה לחייבן גם בתפילת מוסף שהרי קרבנות המוספים קרבים גם עבורן [אם לא מצד סברת הצ"ח שהיא מצוה שהזמן גרמה, והרי תפילה זו אינה בקשת רחמים כמו שכתבו רבנו יונה והרא"ש בברכות כא]. עד כאן דברי העמו"א.²

אכן נראה מוכח שהציבור כולו מתכפר בקרבנות הציבור, גם מי שאין דינו לשקול מחצית השקל. ואף הגרעק"א לא נחלק בדבר וכפי שיבואר בסוף דברינו. אלא שאם כן צריך להבין מהו זה שאמרו במשנה (פ"ק דשקלים) שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן, לפטור עצמן ממחצית השקל: 'וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל - הואיל והעומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו הן - אם אנו שוקלים עם כולם - היאך נאכלים'. וקשה, מה מועילה להם טענתם זו לפטור עצמם הלא גם אם אינם שוקלים מכל מקום הם מתכפרים עם כלל הציבור בקרבנות הציבור כנ"ל לענין נשים, וא"כ שקילתם

א וכן נקט לעיקר בשו"ת באר יצחק או"ח סו"ס י"ב.

ב נקט בעמודי אור שם שכל שאינו מחויב בתפילת מוסף, אינו רשאי להתפלל, שאין תפילת מוסף באה נדבבה [ועפ"י הוכיח מרא דרבי יהושע - שהיה לוי - אמר על עצמו (בסוכה נג) שהיה הולך לתפילת המוספין, משמע שאף הלויים חייבים במוספין]. אבל הגרעק"א בהגהותיו שם נקט שרשאיות להתפלל. ונראה שסברת העמוד"א אינה מוכרחת, כי כשם שיש רשות לאשה ולקטן לשקול ולהשתתף עם הציבור בקרבנות. כמו"כ יש להן רשות להתפלל מוסף, ואין זו תפילת נדבה: אלא רשות להתפלל תפילת חובה. ואף לאותן שישות שאין יכולות להכניס עצמן לחיוב מ"ע שהו"ג ולברך עליהן [ואף במקום שאין אומרים 'וציוון'] י"ל דרשאי הכא דמישך שייכי במצוה זו מפני שנתקנה כנגד הקרבן שהיה להן בו שייכות אם ירצו.

ג וכן הוכיח החו"א זבחים א.ב, זכר יצחק סו"ס י"ב, זרע אברהם ד סק"כ. ומפורש כן בתוס' ובריטב"א ספ"ד שבועות גבי כהנים דאע"ג דלא מחסרי מומנא - מתכפרים בשעירי הרגלים. ונראה שזו כוונת תוס' הרשב"א בפסחים סא לענין ערל - שהשוחט קרבן ציבור לשם ערל אין זה שינוי בעלים כיון שגם הוא מתכפר עם כלל הציבור.

ד וע"ע בדבריו בסוטה סו"ס י"א ובכתבי קה"י החדשים ס"י קלו.

שם כללי ל'ציבור' הרי דין זה מפקיע שם 'מנחת כהן'. ולהלן יתבאר יותר.

זמבר מקום דרשת הכהנים למעט עצמם ממחצית השקל טעונה ביאור, כי אם ננקוט שאין היחידים מתכפרים כלל בתורת יחידים, אם כן אין זו 'מנחת כהן' ואין להם טענת פטור כלל. ואם נאמר שהיחידים 'מתכפרים' וזה מייחס את הקרבן לכל יחיד ויחיד, א"כ מה יועיל שלא ישקלו והלא קרבן ציבור קרב עבור כולם, גם למי שאינו מחויב במחצית השקל.

ג לבאר הענין נקדים שיטות הראשונים בענין נדבת ציבור; רש"י בפירושו התורה (ריש ויקרא) כתב (עפ"י התו"כ) על הכתוב 'תקריבו את קרבנכם' - מלמד שהיא באה נדבת ציבור - היא עולת קיץ המזבח הבאה מן המותרות. ופירש הרמב"ן דעתו, שאם יתנדבו רבים להביא עולה - עולת השותפין היא ולא עולת ציבור; מה בין שנים המשתתפים בקרבן ובין עשרה ואלף שנשתתפו בו, אבל קיץ המזבח הבא מן המותרות - לב"ב דמתנה עליהם ולפיכך היא עולת ציבור. ולפי"ז כל עולה שיביאו הרבים מלבד זו הבאה מן המותרות, דינה כדין קרבן השותפים וטעונה סמיכה בכולם, והנסכים באים משלהם. ואולי יתכן לעשות כן אף בעוף ובשלמים, הגם שאינם באים כ'קרבן ציבור' מן המותרות. והרמב"ן עצמו צדד לומר שאם רצו ציבור להפריש מתחילה קרבן לנדבה ויגבו מכל הציבור או מרובו לצורך זה, 'קרבן ציבור' הוא ואינה בעוף ולא בשלמים.

זבן נחלקו בדבר הראב"ד (בפירושו לתו"כ שם - כפרש"י) עם הפירוש המיוחס לר"ש (שנקט כפי שצדד הרמב"ן בסוף).

זבן נחלקו בכך הראשונים במסכת ברכות; הרי"ף (דף יג. בדפיו) כתב שהציבור אין מתפללים נדבה דקיי"ל תפילות כנגד תמידים תקנום וכשם שאין הציבור מביא עולת נדבה כך אינו מתפלל תפילת נדבה. והשיג בעל המאור: 'פליאה דעת מני נשגבה לא אוכל לה, מה ראה לומר דבר זה, וכל התלמוד מלא מזה שהציבור מביא עולות נדבה כדאמרינן מותרות לנדבת צבור אזלי, ותניא בספרי קרבנכם מלמד שהיא באה נדבת צבור וכמה וכמה אין להם קיץ. והשיב הרמב"ן (במלחמות שם) שלעולם אין קרבן ציבור בא נדבה מתחילה, ורק בשקלים שהמזבח קנאם לחובה, מביאים ממותריהם נדבה, אבל אם יתנדבו הציבור קרבן - קרבן השותפין הוא ולא קרבן ציבור. [הגאון מקוטנא עמד על סתירת דברי הרמב"ן עצמו שבפירושו התורה לא נקט כן, אך קושיא ליכא, כי הרמב"ן לא סתר שם פרש"י אלא שנמה מדבריו מדעת עצמו, אבל ליישב דברי הרי"ף כתב דס"ל שאינו בא נדבה וכדעת רש"י].

ז"ש לבאר דבריו, מה בכך שאין הציבור מוגבים מתחילה לנדבה, סוף סוף הלא מצינו נדבה בציבור בעולת 'קיץ המזבח' הבאה מן המותרות. וצריך לומר לפי פשוטו הואיל וסוף סוף תחילת גבייתם היתה לחובה ולא לנדבה, לכך אין לציבור להתפלל תפילת נדבה כציבור. אך הג"ר מנחם זעמבא (חדושי הגרמ"ז סי' לח) הוסיף בזה טעם לשיבה, על פי דקדוק לשון הרמב"ן שם שעולה זו הבאה מן המותרות 'עולת הקדש' היא ולא 'עולת איש', ובא לרמוז בזה לדברי הגמרא בזבחים (קג), ופירש הכוונה שאין הציבור נחשב 'מתכפר' בעולה זו שאינה אלא באה ממזון הציבור לקייץ בו המזבח [ומצינו קרבן שאינו בא לכפרה, כגון בגר שמת ואין לו יורשים דקרבנו קרב בלא מתכפרים]. ועל כן כתב הרי"ף שאין תפילת נדבה

(להרמב"ם), והלא אין ליחיד חלק בו ומה שייך בו מעשה תמורה למי שאינו בעליו - ומה הוכיח שמלבד 'כפרת ציבור' יש בקרבן ציבור כפרה על היחיד בפני עצמו, ולכן יש לו דין 'מתכפר' לענין תמורה, רק שאין תמורתו קודש כדין שותפין, שהרי הרבה יחידים מתכפרים בקרבן ציבור, אבל מעשה תמורה שייך בו. וא"כ מבואר בדעת הרמב"ם עכ"פ שגם ליחידים יש תורת 'מתכפר' בקרבן ציבור".

ז"ש להוסיף בזה באור לשתי המשניות בתמורה (בסוף פרק קמא וריש פרק שני), 'הציבור והשותפין אין עושין תמורה שנאמר וכו'; יש בקרבנות היחיד שאין בקרבנות הציבור.. שקרבנות היחיד עושין תמורה ואין קרבנות הציבור עושין תמורה. הנה במשנה הראשונה הכליל התנא ציבור עם שותפין, וחילק בין היחיד לבין 'רבים', ובמשנה השניה חזר ושנה דין הציבור אבל לא הכליל עמו שותפים אלא חילק בין 'קרבן יחיד' לקרבן ציבור. ומדוע נכפל דין הציבור וגם נשתנה בסגנונו? - אך הם הם שני הדינים האמורים; במשנה הראשונה מדובר על מיעוט בדין ההמרה גופא, שאין חלה תמורה אלא בבעלים יחידי ולא בשותפים ולא בציבור (שכאמור יש בו גם כן פן של קרבן השותפים, מאחר וכל יחיד ויחיד מתכפר בו), ואילו במשנה השניה מדובר על דין נוסף שקרבן ציבור הוא סוג קרבן הממועט מתמורה, ואין זה ענין לקרבן השותפין].

זבן נראה מדברי התוס' בזבחים הנ"ל, ממה שכתבו שאם שחט קרבן ציבור לשם יחיד הרי הוא בעליו ואין זה 'שינוי בעלים'. מסתבר שנקטו שכל יחיד ויחיד נחשב 'מתכפר' בקרבן ציבור, שאל"כ הלא אינו בעליו [שהרי שינוי בעלים תלוי ב'מתכפר']!

זעור העיר בקהלות יעקב שם מפשט לשון המשנה בתענית (רפ"ד) בענין מעמדות, לפי שנאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי - וכי האיך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, התקינו נביאים הראשונים כ"ד משמורות וכו'. ומשמע שהעומדים עליו נחשבים 'בעליו'. אם כי אין זו ראייה מכרחת כי י"ל שהם עומדים שם כנציגי הציבור ולא כאנשים פרטיים, והרי הציבור ככלל הוא 'מתכפר'.

זבן יש לדקדק קצת מדברי הירושלמי המובא בתוס' פסחים (ג.) דפריך על הא דאמרינן יחיד המביא קרבנו אסור במלאכה באותו היום, אם כן קרבן תמיד שהוא לכל ישראל וקרב בכל יום, יהא אסור במלאכה. ומשני שאני תמיד שהתורה הוציאה מן הכלל דכתיב 'ואספת דגגך'. והרי נראה שסברא זו - לאסור מלאכה מפני קרבן התמיד - מובנת יותר אם נוקטים שכל יחיד ויחיד מתכפר בו, שאם לא כן מה טעם לאסור מלאכה על האישים הפרטיים בגלל קרבן של כלל הציבור, והלא אין נראה לייחס איסור מלאכה לציבור ככלל.

וצריך לבאר לפי זה, מה טעמו של ריב"ז שהכהנים שוקלים כישוראל, והלא אם יש לכל אחד ואחד שם מתכפר נמצא שיש חלק לכהנים במנחות. וצריך לומר כיון שסוף סוף יש

ה נראה שאף התוס' במנחות הנ"ל יתכן ומודים בזה, שהם כתבו מסבירא חיצונה שפשוט שלא יתכן שיעברו על 'לא תשחט על המזין' בחזון שיש לאחד מישראל, ולא משמע שיהיו רק משום שנקטו שהיחידים אינם מתכפרים בק"צ. ונראה שכו"ע מודים בדבר כי אין מסתבר שתהא אזהרה על דבר שאין בו אפשרות לודוא ולאכפר.

ו אך שמא י"ל שכל שהוא מתכפר בחיותו חלק מהציבור והרי הציבור ככלל מתכפר, חשיב כל אחד ואחד 'מתכפר' גם אם אין מתכפר יחיד. ויש להוכיח כן, שהרי עדיין משכח"ל שינוי בעלים במחשבת לשם מי שהוא מבעט בכפרת הקרבן, שאינו מתכפר בו בע"כ. אלא י"ל שאמנם בתור יחיד אינו מתכפר כשמבעט אבל בתורת חלק מהכלל מתכפר אף הוא כי כפרת הכלל היא כפרתו גם כן, וא"כ חשיב מצד כפרה זו 'בעלים'.

אין די בכך שהציבור יהא 'מתכפר' אלא צריך שיהא הציבור גם ה'מקדיש'. וא"כ זה ענין המסירה לציבור, שיהא מנדב ומקדיש בשבילם כדי שייחשבו הם ה'מקדיש', וזה הבאור במה שהצריכו למסרם 'פה יפה' וחששו בכמה מקומות שמא לא יעשה כן (ע' בב"מ שם) - כי קל לטעות בזה ולחשוב שהוא המקדיש כמו במביא קרבן על חברו.

וייש ליתן טעם בדבר לישבו על הלב, על פי מה שהראו אחרונים (תוספת במורים תרלח; זכר יצחק נב"י) שההקדשה הריהי כתחילת הקרבה, שלכך אמרו בגמרא שהמקדיש בעלי מומין עובר משום בל תקריבו (תמורה ו:). ובזה פירשו פשר המצוה להקדיש את הבכור הגם שקדוש מרחם, כי עצם מעשה ההקדשה יש בו קיום דין של התחלת ההקרבה. ועל כן מובן שבקרבן ציבור צריך הציבור ליקח חלק בכל מעשה ההקרבה, ובכלל זה ההקדשה.

והנה בגביית מחצית השקל לא מצינו כלל הך דינא למוסרן לציבור יפה יפה, שלא אמרו כן אלא בנדבת היחיד או בשקילת הכהנים שאינם חייבים. וטעמא דמלתא נראה כי המצוה מעצם מהותה וצביונה, היא המגדירה את המסירה לציבור בכך שכל אחד ואחד שוקל את שקלו, שהרי כך היא צורת הקדשת הציבור. רק כאשר היחיד בא לנדב דבר שאינו חייב, צריך מסירה מיוחדת לציבור כדי שהציבור יהא ה'מקדיש' אבל כאשר הציבור כולו מצווה ליתן לקופת הציבור, הרי קיום המצוה גופא הוא המסירה לציבור, שכך צורת הקדשת הציבור, ע"י הבאת כל יחיד ויחיד משלו.

ואם כן, אף פר העלם דבר ושעירי ע"ז הנגבים מתחילה ע"י כל הציבור, הואיל והיא חובה המוטלת על הציבור אם חטאו, הרי החיוב עצמו הוא המגדיר את ההבאה שהיא משל הציבור ולא הבאת יחידים. וא"כ נסתלקה הקושיא על רש"י ודעימיה, כי רק בנדבת ציבור אמרו שאינה יוצרת 'קרבן ציבור' אלא קרבן יחידים רבים הוא [ואם ימסרו יפה יפה לציבור, הרי המעות באות לקופת הלשכה ושב דינם לדין נדבה הבאה מן המותרות], משא"כ בדבר של חובה, הרי החובה עצמה המוטלת על כלל הציבור, מגדירה את הציבור כ'מקדיש'.

ה עתה נבוא לבאר טענת הכהנים שאם יהו שוקלים הרי מנחות הציבור יהיו 'מנחת כהן' - והרי כפרת קרבנות הציבור אינה תלויה במי ששוקל כאמור. קושיא זו כבר הקשה הגרי"ז (בערכין ד ובמנחות כא:). ורצה למצוא ישוב עפ"י הסוגיא בסוטה, אלא שהקשה על כך. ונחזי אנן, אולי ימצא לנו לקיים הפתח שפתח לנו משם; - **שנו** בברייתא בסוטה (נג) כל הנשואות לכהונה - מנחותיהן נשרפות. כיצד, כהנת לויא וישראלית שנשאת לכהן אין מנחתה נאכלת מפני שיש לו חלק בה וכו'. דעת רש"י (בסוטה נג:), וכן מורה סתימת דברי הרמב"ם (מעשה הקרבנות יביב), שדין זה אמור בכל המנחות של אשת כהן שאינן נאכלות, הואיל והממון למנחה בא משל הכהן. ואילו התוס' (שם) הביאו מהירושלמי שבמנחת סוטה הדברים אמורים שהיא קדשה גם לשם הבעל, אבל לא בשאר מנחות. ותמה הגרי"ז בטעמם של רש"י והרמב"ם;

בציבור, כי הקרבן היחיד שמצאנוהו בא בנדבה בציבור, אין הציבור מתכפר בו, על כן לא תקנו תפילה כנגד קרבן כזה.

ע"ז כל פנים הראינו לדעת שנחלקו דעות הראשונים האם יש חלות שם 'קרבן ציבור' בגביית שקלים מהציבור לצורך קרבנות נדבה.

והנה בשו"ת זרע אברהם (ד, כא) כתב לתמוה ממה שמצינו (במנחות נב והוריות ג) בפר העלם דבר של ציבור ושעירי ע"ז שמוגבים אותם מתחילה ע"י הציבור ואינם באים בדוקא מתרומת הלשכה. והרי לדעת רש"י והרי"ף והראב"ד הנ"ל כשמוגבים מהציבור שקלים לצורך קרבן, אין עליו דין 'קרבן ציבור' אלא קרבן השותפים, וא"כ היאך גובים לפר העלם דבר. ואמנם יש שכתבו (מנחת חינוך קטז-יז; אור שמח הל' ביאת מקדש ד, י) לחדש שפר העלם דבר, למ"ד שאינו בא מתרומת הלשכה, קרבן היחידים הוא ולא קרבן ציבור [ובזה פירשו לשון הרמב"ם (שם, וכיו"ב בהל' כלי המקדש גב), 'כל קרבנות הציבור קבוע זמנם', לפיכך כולן דוחין את השבת ואת טומאת המת' - והלא פר העלם דבר של ציבור ושעירי ע"ז אין קבוע להם זמן ואינם דוחים (ע' כסף משנה שם שתמה)]. אלא שקרבן השותפין הוא]. ואולם כבר הרגיש בסברא זו בזרע-אברהם שם ושללה, וכתב להוכיח מהסוגיות ביומא (ג) ובמנחות (צב) שדינו כקרבן ציבור, שעל כן צריך ריבוי מיוחד לסמיכה בפר העלם דבר, הגם שאין סמיכה בקרבנות ציבור. ואמנם ודאי כן הוא פשטא דמלתא שהוא קרבן ציבור לכל דבר וענין [ודברי הרמב"ם הנ"ל מתפרשים על קרבנות הציבור המחויבים, משא"כ פר העלם דבר שיתכן ולא יבוא כלל אם לא יחטאון]. ואם כן חוזרת הקושיא כיצד חל שם 'קרבן ציבור' על ידי המגבית שגובים לצורך לפר העלם דבר ושעירי ע"ז, ומאי שנא ממגבית שעושים לקרבן נדבה שלא חל בו דין קרבן ציבור אלא קרבן השותפין.

ד והנה מצינו בכמה מקומות בגמרא, כאשר היחיד מנדב דבר לצורך קרבן ציבור, צריך למסרו לציבור יפה יפה, כגון לענין יחיד המנדב שעורים לקרבן העומר (ב"מ קיח:), וכן כהן גדול שעשתה לו אמו כתונת ובא לעבוד בה (ע' יומא לה:), וכן בכהנים הפטורים ממחצית השקל לדברי בן בוכרי הפותרם, כאשר הם שוקלים מרצונם צריכים למסור שקליהם לציבור יפה יפה (מנחות כא:).

וענינה של מסירה זו, פירש הגרי"ז (בתמורה ט:), שבקרבן ציבור אין די בכך שהקרבן קרב עבור הציבור אלא צריך שיבוא משל הציבור, ולכך יחיד המתנדב דבר לקרבן ציבור צריך למסרו לציבור, כאילו מתחילה הוא נעשה ממון של ציבור ואז הוא מקדישו משל הציבור [וכתב שצריך לעיין כיצד מתבצעת מסירה זו, הלא אם מקנה להם מקודם, שוב אין בכחו להקדיש, ואם אינו מקנה עד שהקדיש שוב אינו יכול למסור. והסיק שהמסירה נעשית בהקדשה עצמה].

ובסגנון אחר כתב החזו"א (או"ח קנו, לג-לד; מנחות מ, ב) שבכל הקרבנות היחיד יכול אדם להקדיש דבר עבור כפרת חברו ויהא זה המקדיש וזה המתכפר, וכמו שאמרו (בתמורה י ועוד) מקדיש מוסיף חומש ומתכפר עושה תמורה, ואילו בקרבן ציבור

ז וכן מבואר בהוריות נ. לענין דין חטאות המתות, דפר העלם דבר ושעירי ע"ז למ"ד ציבור מביאים הו"ל קרבן ציבור, ולמ"ד ב"ד מביאים הו"ל קרבן השותפין ויש בהם דין חטאות המתות. [ואין לומר דתליא בפלוגתא דתנאי אם מוגבים מתחילה לפר אם לאו (וכמבואר באו"ש) וסוגיא דהתם קאי למ"ד אין מוגבים בתחילה, דהתם קאי אליבא דרש"י, והרי הוא סבר (ג) מוגבים בתחילה לפר. אלא דאיכא תנא דמפיק להו לר"י ור"ש].

הראב"ד (בשיט"מ ק"ב מ"קד), היינו לאותם קרבנות שהיו עליה קודם נישואין, אבל מהתורה אינו חייב אלא בחיוביה שמשנישאה".

זמון עתה שדין 'מנחת כהן' אמנם אינו תלוי במקדיש, אבל גם במתכפר לבד אינו תלוי אלא כל שהכהן הוא המביא את הקרבן הרי זו בכלל 'מנחת כהן', הלכך בכל מקדיש כדי שיתכפר בו חברו, לא אזלינן בתר המקדיש אלא בתר המתכפר, כי הוא זה בעל הקרבן לענין הבאתו, וכמו שהביא הגר"ש רוזנבסקי (זכרון שמואל עה) בשם הגר"ח והגר"ז, דהמתכפר הוא המביא' וגם הבעלים על אכילת הברש [וכן מביאים להוכיח ממה שאמרו (מנחות עג) בגוי המביא קרבן כדי שיתכפר בו ישראל, שהישראל המתכפר הוא אוכל הברש], אבל באשה נשואה הואיל ועל הבעל מוטלת ההבאה [עכ"פ לדעת רש"י והרמב"ם], הרי יש חלק לכהן במנחה זו הגם שהיא המתכפרת".

והנה במקדש דוד (יט:) הביא מעוד שני מקומות להוכיח שאעפ"י שבקרבן ציבור מתכפר כל הציבור, ישנה בעלות מיוחדת לאלו שהקרבנות נלקחו מכספם: ממה שהוכיחו בגמרא בהוריות (ו.) שאין ציבור מתים שאם לא כן כיצד קרבים שעירי הרגלים וראשי חדשים הלא יש לחוש שמא מתו בינתיים מקצת מהתורמים את השקלים. ופירש בתוס' הרא"ש שהכוונה שאולי אותן מעות עצמן שלקחו בהן השעירים, מתו בעליהם (ע"ש בגמרא ובתמורה טו: ופרש"י). הרי שישנה בעלות מסויימת של בעלי השקלים לענין דין 'חטאת שמתו בעליה'. עוד הביא ממה ששינינו (בשקלים ג.) של בית רבן גמליאל נכנס ושקלו בין אצבעותיו וזרקו לפני התורם, כדי שייכנס לקופה שלוקחים ממנה הקרבנות - הרי נראה לכאורה שיש מעלה כשנלקח הקרבן מכספו, ומוכח שיש לתורם בעלות מסויימת בקרבן הציבור.

אמנם עתה מובן גדר הדברים, כי אף על פי שכלל הציבור שייכים לדין 'מתכפר' שבקרבן, אבל דין ההבאה מתייחס רק לשוקלי השקלים, שהרי נתבאר שהשוקל אינו צריך מסירה לציבור כי כך היא צורת הקדשת הציבור בשקילת כל יחיד ויחיד, על כן כל אחד מהציבור שנותן את הכסף נחשב 'מביא' בקרבן. ואם כן זהו שדרשו הכהנים מקרא זה לפטרם מלשקול, כי איסור אכילת מנחת כהן תלוי בשם 'מביא' והרי אם יביאו מכספם מנחות לא יוכלו להאכל. ואמנם טענה זו נכונה היא בעצם, אלא שהעיד בן בוכרי שמכל מקום כהן השוקל אינו חוטא, וזהו מטעם אחר, כפי שפרש"י בערכין (ד.) דבמנחת צבור 'זיל בתר רובא' [הכוונה לגדר 'רובו ככולו'], ואין מתחשבים בשקלי הכהנים, אבל לולא כן צדקו דבריהם דכיון שהם שוקלים

יא גם נראה שהתחייבות זו יוצרת זכות תביעה לאשה מול הבעל, משא"כ לולא זאת יתכן שאף כי הבעל מחוייב מצד דין הקדשים, אין לאשה זכות תביעה על כך (רב"ש).

יב לפי זה יתחדש שכהן המוציא מנחה ומביאה - לא תאכל משום 'מנחת כהן', דאולינן בתר המביא. וזכ"ב לענין כהן הפודה מנחה שהוקדשה הקדש עליו.

יג וכן הוכיח משם בשע"י ג.כב, שנותני הדמים הם הבעלים העיקריים ובשבילם הוקדש בעד כולם [שאם מת אחד מהם, נחשב 'מתו בעליה'] משא"כ שאר הציבור שלא שקלו, לא הוקדש בשביל האנשים אלא בשביל הציבור והציבור לא מת. [ומשמע מדבריו שהדבר תלוי בשוקלים את השקלים. וקשה הלא ודאי מת אחד מכלל השוקלים ובגמ' מובאר שאינו אלא ספק, וכמוש"כ התורא"ש דדוקא מאותם דמים שנקנה קרבן זה]. וע"ע בחדושי הגר"ר בנגים (ח"ב ס"ג) שתמה טובא על דברי התורא"ש ופירש הגמרא באופן אחר. ועי' גם באגרות משה ח"א קדשים כד. וראה להלן בהערה.

מאי אכפת לנו במה שהמנחה באה משל הבעל הלא 'מתכפר' הוא האשה לבדה וא"כ מה מהני בעלות הממון שממנו באה המנחה, לענין איסור 'מנחת כהן לא תאכל'.

זבקה לזות יעקב (סוטה א) פירש שדין מנחת כהן האסורה באכילה, תלוי גם ב'מקדיש' כי המקדיש יש לו בעלות מסויימת במנחה, ולפיכך מנחת אשת כהן אסורה באכילה, מפני חלקו הממוני של הבעל. אך לפי זה יצא שכהן המקדיש מנחה כדי שיתכפר בה חברו ישראל - אסורה באכילה. וזה דבר שלא שמענו מעולם, כפי שתמה הגר"ז.

על כן נראה שיסוד הדבר מתבאר על פי מה שחדשו הגר"ח והגר"ז (מובא בחדושי הגר"ז מנחות נא. ועי' מקדש דוד סי' י), שמלבד דין 'מקדיש' ו'מתכפר' בקרבן, ומלבד דין בעלות על אכילת הברש, יש עוד סוג 'בעלות' בין האדם לקרבן, שהוא המביא ו'מקריב' את הקרבן, שאינו בהכרח המתכפר בו או המקדישו. ויסוד לדבר הביאו מהמשנה בשקלים (זג.) שהמוציא בהמת קרבן, מעיקר הדין עליו מוטל להביא את נסכיה [אלא שתקנו לבוא משל ציבור כדי שלא יימנעו מלהביאה]. והרי זה המוציא אינו בעלים על הקרבן כלל ולא המתכפר, ומדוע הנסכים באים משלו - אך לפי שעליו מוטלת הבאת הקרבן, והמביא הוא המחוייב בנסכים.^ט

ועל פי זה ביאר הגר"ח את דברי הרמב"ם (ערכין ויב) שהמקדיש לבדק הבית קרבן שכבר נידב - חל הקדשו לענין זה שפודים אותו לפי מה שאדם רוצה ליתן בבהמה זו להעלותה עולה שאינו חייב בה. וכל הנותן אותו שיעור - יקריב בהמה זו נדבה כמו שהיתה [הקדש עליו]. ומדוע הפודה הוא המקריב - אלא מפני שזכות הבעלות על ההבאה היא מה שחלה על הקדש זה, הלכך הפודה בפדייתו זכה בזכות זו, להיות המביא את הקרבן.

והנה בגדר חיוב הבעל להביא קרבנות אשתו שהיא חייבת בהם (כדתנן בנגעים יד,יב), ביאר בספר אבי עזרי (מעשה הקרבנות יב,יב) על פי שדרשו בספרי חיוב זה מקרא, שאין זו התחייבות מתנאי כתובה גרידא אלא חיוב שהתורה הטילה על האיש להביא קרבנות אשתו, ופירש שחיוב זה אינו חיוב ממון בעלמא אלא דין הוא מדיני הקדשים שהבעל הוא המחוייב בקרבנות אשתו הנשואה. ופירש בזה טעם הדבר שאם הבעל עשיר צריך להביא 'קרבן עשיר' עבור אשתו שנטהרה מצרעתה - מפני שזהו כמו חיוב עצמי של הבעל, ולא שהוא מביא את חיובה. ולפי זה פירש דעת רש"י והרמב"ם שכל המנחות של אשת כהן אינן נאכלות, כי הבעל הוא המחוייב בקרבן, ולא בתורת 'מקדיש' בלבד אלא יש לו חלק בקרבן בתורת מביא ומקריב. ואף במנחת נדבה שאין הבעל חייב להביא קרבנות שנדרה אשתו, מ"מ כשמביאה קרבנה נחשב הוא כקרבן של הבעל. ומה שצריך התחייבות מצדו בכתובה - כבר כתב

ט וע"ע בשיעור א (סק"ו) לענין סמיכה בירוש, שאעפ"י שאינו 'מתכפר' יש בו דין סמיכה משום שהוא המביא.

י לא נתבאר שם מקורו של חידוש זה, דדלמא דוקא בקרבנות שחייב בהבאתם עבודה נחשב 'מביא'; דומיא דסוטה שהיא מקור הדין, אבל היכן שמענו שהבעל שותף בכל קרבנותיה גם באלו שאינו מחוייב להביאם. [גם לפי"ז בדין שיתחייב בנסכים בקרבנות נדריה כשאין לה משלה, שהרי הוא 'מביא' וכנ"ל. ולא שמענו זאת].

וע"כ לומר שבדין מה שקנתה אשה קנה בעלה נכלל גם בעלות על ההבאה, ואולי מפני שהיא ברשותו ומשועבדת אליו ע"כ שדין הבאת הקרבן מוטל עליו וכדכתיב בסוטה: 'והביא האיש, וממילא יש לבעל הכהן בעלות מסויימת על המנחה, ולפי"ז אין זה ענין לחיוב הבעל להקריב חובות אשתו, ושוב י"ל שחיוב זה הוא דין ממון ויכולה לפטור אותו ממנו, וכמו שהקשה באבי עזרי שם בעצמו מה מועיל פטרה. אלא שחיוב ההבאה הוא הגורם להיות מנחת כהן.

ו'מביאים', הרי זה בכלל וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכלי.^י

ו' ולפי כל זה יש לישב דברי רעק"א, דהנה בקהלות יעקב (זבחים ד) ביאר שאף לפי מה שהוכיח בעמודי אור שהנשים מתכפרות עם כל הציבור, מ"מ חיוב אין מוטל עליהן, ועל כן פטורות גם כן מתפילת המוספין כדרך שהן פטורות מחיוב הקרבן. ומה שהקשו מלויים ומפחותים מבן כ' שחייבים במוסף הגם שאינם חייבים בשקלים, פירש שמ"מ חייבים הם בקרבנות הציבור הגם שפטורים ממצות מחצית השקל הקבועה בכל שנה, ששני דינים הם בשקילת השקלים: העלאת 'מס' שנתי קבוע לצרכי המקדש, והבאת כסף עבור קרבנות ציבור^{יז}. ויש להוסיף שכן נראה ללמוד מסידור הרמב"ם בחיבורו את הלכות שקלים בתוך ספר זמנים ולא בספר הקרבנות. וגם בספר המצוות סידר המצוה בין מצוות המועדים - והרי מן הראוי היה להביא הלכות אלו בקבוצת מצוות הקרבנות, כי לכאורה זו היא עיקר המצוה, לגבות שקלים לצרכי קרבנות הציבור - אך מוכח שמצוה זו אין גדרה כאמצעי להבאת הקרבנות אלא מגבית שנתית קבועה [ומצד היותה כמכשירין לקרבן יתכן שאינה ראויה להימנות כמצוה לעצמה אלא כסעיף במצות קרבנות הציבור (ומטעם זה יש ממוני המצוות שלא מנו מצוה זו במנין תרי"ג), ורק מצד מה שהיא חיוב 'מס' שנתי קבוע, נמנית מצוה לעצמה. ועל כן הביא הרמב"ם מצוה זו עם שאר המצוות הקבועות לזמנים מסוימים

בשנה]. ואם כן י"ל שהכהנים אמנם פטורים מהקצבה הקבועה אבל חייבים במימון קרבנות הציבור. ואם יאפס הכסף לקרבנות הציבור, חייבים גם הכהנים והפחותים מבן כ' להשתתף בחובת השקל בכל שנה כמס קבוע [שהיא חובה גם כאשר יש די מעות לקרבנות], ממנה הם פטורים. ואילו נשים פטורות לגמרי מחובת קרבנות הציבור כי כל קרבנות הציבור הן מצוות עשה שהזמן גרמן לפי שאינם קרבים אלא ביום.

י"ז לסייע לעיקר חילוק זה, משיטת הירושלמי לפי גרסת הרוקח והגר"א, שפחות מבן כ' תובעים אבל לא ממשכנים. ומה פשר חילוק זה - אך לפי סברת הקה"י יש לפרש שהמישכון נובע מחובת מס' וזה אינו בפחות מבן כ' [וכבר ביאר כן בפירושו הר אפרים על הירושלמי], משא"כ עיקר החיוב קיים גם בהם מפני חובת הקרבת קרבנות ציבור^{יח}.

אמנם, גם אם לא ננקוט כחילוק זה בין חיוב לרשות ונאמר שהנשים חייבות^{יט}, י"ל לפי הנ"ל שאמנם חייבות בכפרה של קרבן הציבור, אבל מ"מ אינו בתורת 'מביא' בקרבן ציבור מפני שאינו שוקלות, הלכך אין קרבן המוספים בא וקרוב על ידי הנשים ולכן יש מקום לפטרן מתפילת המוספין, משא"כ לוויים ופחותים מבן כ' שהם כלולים בחיוב הבאת קרבן ציבור.

^{זז} בריטב"א שבעות יד. נקט גם כן שהכהנים לא חסרי ממונא לקרבנות ציבור מפני שאם אין להם ממון אינם נותנים [שלא כישראל שממשכנים אותם]. ומ"מ כתב שאם חסרו מעות הלשכה ובאים לגבות לצורך הקרבנות - אין גובים מן הכהנים כלל. ומשמע לכאורה שהכהנים חייבים במחצית השקל לשאר הצרכים ורק מהשתתפות בקרבנות הם פטורים.

וכן העיר הרמ"י מהתוספתא שקלים (א, ב) דמשמע שהמישכון הוא משום הקרבנות דוקא. וע"ע בחדושי הגר"ר בנגים (ח"ב ס"ב) שיישב דברי הגרעק"א קרוב לדרך הקה"י, שהנשים אינן חייבות למעשה בקרבן ציבור כלל אבל מתכפרות, הלכך אינן בחובת תפילת המוספין, ואולם הכהנים והלוויים הלא מחוייבים בעבודתן ונדוכנו. ודרך זו מיושבת עם התוספתא והריטב"א, שאמנם נפטרו מהשתתפות הממונית של הקרבנות שלכך אין ממשכנים אותם, אבל מישך שייכי בעבודת המוספין ולכך חייבים בתפילה.

^{יז} שלכאורה צ"ע בסברתו דקרבנות ציבור מ"ע שהזמן גרמא, והלא אשה חייבת בקרבנות הגם שהם ביום ולא בלילה, וא"כ מ"ש קרבן ציבור מקרבנותיה. וע"כ שהמצוה לדאוג לכך שהקרבן ייקרב אינה תלויה בזמן. ואמנם יש מקום לחלק שתמידין ומוספין מעצם מהותן תלויים בזמן, משא"כ קרבנות האשה שאין להם זמן קבוע, הגם שקרבים ביום ולא בלילה. ומ"מ נראה שמחודש הוא לומר שנשים פטורות מקרבנות הציבור מפני שהזמן גרמן.

^{יד} עדין קשה מאי שנא מחטאת שמתו בעליה דחיישין למיעוטא שמא מת בעל המעות ולא אזלין בתר רובא כדהכא.

וע"כ נראה שלפי האמת אין לשוקל הפרטי חלק בקרבן אלא לציבור בכללותו, וגבי חטאת שמתו בעליה י"ל כוונת הגמ' שאם היינו אומרים יש מיתה בציבור היינו משום שאין הציבור נידון כגוף אחד אלא כקרבן יחידים רבים, הלכך בדין הוא שיהא לכל אחד חלק, ואם מת הו"ל חטאת שמתו בעליה, אבל לפי האמת אין זה נכון. רק הכהנים דרשו להנאת עצמן שלא כדון כפרש"י.

ויתכן עוד שכן היא דעת רבי יהודה לפי האמת דאמר חטאת ציבור מתה, וס"ל שהיא חטאת יחיד משום שהשקלים נדבת היחידים הם ואזיל לשיטתו, וכדאמרינן בירושלמי שקלים שם [ומ"מ כהן ששוקל אינו חוטא דאזלין בתר רוב מטבעות ותלינן משל ישראל].

וההיא דשל בית ר"ג מסתבר שאינו אלא מעלה בעלמא הוא שמהכסף עצמו ילקח קרבן וכדאמרינן לעשות להם הנחת רוח, אבל לא שיש לו בעלות מסוימת בקרבן בגלל כספו.

^{טו} וע"ע בזה בספר גור אריה יהודה כו.

עיקרי דברים לפרשת כי תשא - שצט

מתייחסת אל הציבור (חזו"א).

ד כאשר גובים מעות מהציבור עבור לקיחת קרבן נדבה [מתחילה]. לא 'קין המזבח' הבא מן המותרות], נחלקו דעות הראשונים האם דין 'קרבן ציבור' על הקרבן או 'קרבן השותפין'.

זאזרם במגבית חובה הבאה לקרבן ציבור, כגון בהבאת פר העלם דבר של ציבור, לכל הדעות חל עליו תורת קרבן ציבור, מפני שהגבייה עצמה הנעשית כחובה וכמצוה מחשיבה את ההקדשה כהקדשת הציבור ולא כהקדשת יחידים.

זהו הטעם לכך שאין צריך 'מסירה לציבור יפה יפה' בשקילת השקלים. (גד)

זהו הטעם לכך ששוקלי השקלים לקרבנות הציבור נחשבים כמביאי קרבן הציבור כנ"ל. (ה)

ה נראה שגדר 'מנחת כהן' האסורה באכילה, תלוי בבעלים 'המביא' את המנחה להקרבה, ולא דוקא ב'מתכפר' ולא ב'מקדיש'. ובכך מבוארת שיטת רש"י והרמב"ם שכל מנחת אשת כהן אסורה באכילה הגם שהיא המתכפרת - מפני שבעל נחשב בגדר 'מביא' בקרבנות אשתו הנשואה.

זזו היא טענת הכהנים להימנע משקילת השקלים מפני מנחות הציבור שיוכלו להאכל - כי אעפ"י שכל הציבור כולו הם ה'מתכפרים' גם אם אינם שוקלים, אבל ה'מביאים' הם רק השוקלים שמכספם נלקח הקרבן, כנ"ל. (ה)

א קרבן ציבור מכפר על כלל הציבור, גם על האישים הפטורים מלשקול מחצית השקל, כפי שהוכיחו האחרונים. (א)

זאזרם אין נחשבים 'מביאים' הקרבן, אלא אותם ששוקלים השקלים לקרבנות הציבור. (ה)

בכך מתפרשת סברת רעק"א שנושים פטורות מתפילת המוספין מפני שאינן חייבות לשקול לקרבנות ציבור - שאמנם הן בכלל כפרת קרבנות ציבור אבל אינן בכלל המביאים אותם [משא"כ כהנים או פחותים מכן כ' שאף אם אינם במצות השקילה כחובת 'מס' קבוע, חייבים הם בהבאת קרבנות הציבור] (i)

ב אעפ"י שקרבן ציבור חלוק מקרבן השותפין להלכות השונות, בהיותו שייך לכלל הציבור כישות אחת ולא להרבה יחידים, מ"מ יש להוכיח מדברי כמה ראשונים שכל יחיד ויחיד מהציבור הריהו מתכפר כאדם פרטי בקרבן הציבור, שעל כן הממיר בקרבן ציבור לוקה (רמב"ם). ועל כן אין שייך שינוי בעלים בקרבן ציבור הנעשה לשם היחיד (תוס' בובחים). ויש מהאחרונים שכתבו להוכיח מהתוס' במנחות שבקרבן ציבור אין האנשים מתכפרים בו בכפרה אישית (ב)

ג קרבן ציבור, אין די שהציבור יהא 'מתכפר' בו, אלא הציבור צריך להיות גם ה'מקדיש'. [ומוטעם הדבר יותר אם רואים את ההקדשה כחלק מהקרבת הקרבן, שעל כן צריך הציבור ליטול חלק כבר בתחילת ה'הקרבה'], ועל כן כשהיחיד מתנדב דבר לציבור צריך למסרו לציבור יפה יפה, כלומר להיות גם ההקדשה

